

7-bob. Tovar-moddiy zaxiralarning chiqib ketishi

58. Chiqib ketayotgan tovar-moddiy zaxiralarning qiymati chiqib ketish fakti aniqlangan paytda balansdan hisobdan chiqariladi. Tovar-moddiy zaxiralar tashkilotning balansidan:

realizasiya qilish;

boshqa tashkilotning ustav kapitaliga ta'sis ulushi ko'rinishida berish;

ta'sischining ta'sischilar tarkibidan chiqishida yoki tugatilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'yektning mulkini uning ishtirokchilari o'rtasida taqsimlayotganda ilgari tashkilotning ustav kapitaliga kiritilgan ulushni ta'sischiga qaytarish;

bepul berish;

ayirboshlash;

saqlash muddati tugagach yaroqsizligi sababli, jismonan va ma'nau eskirganligi natijasida tugatish (yo'q qilish);

kamomad, yo'qotish yoki shikastlanish (sinish, bo'linish) aniqlanishi;

tovar qarzi ko'rinishida taqdim etish yoki ilgari olingan tovar qarzini qaytarish;

boshqa operatsiyalar va hodisalar natijasida hisobdan chiqariladi.

59. Tovar-moddiy zaxiralarning chiqib ketishidan moliyaviy natija (foyda yoki zarar) ularning chiqib ketishidan olingan daromadlardan ularning balans qiymati va chiqib ketishi bilan bog'liq bilvosita soliqlarni chegirish orqali aniqlanadi.

60. Chiqib ketayotgan tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi xarajat sifatida ular bilan bog'liq daromad olingan hisobot davrida tan olinadi.

Chiqib ketish munosabati bilan tovar-moddiy zaxiralarni istalgan hisobdan chiqarish summasi va ularga doir barcha zararlar hisobdan chiqarish yuz bergan yoki zarar yetkazilgan hisobot davri mobaynida xarajat sifatida hisobga olinishi kerak. Realizasiya qilishning sof qiymatini oshirish natijasida yuzaga keladigan, ilgari hisobdan chiqarilgan tovar-moddiy zaxiralarning qiymatini tiklash summasi oshish yuz bergan hisobot davrida xarajat sifatida tan olingan, chiqib ketgan (shu jumladan, realizasiya qilingan) tovar-moddiy zaxiralar tannarxining pasayishi sifatida tan olinadi.

61. Savdo va umumiy ovqatlanish tashkilotlari tomonidan tovar-moddiy zaxiralar hisobi sotish qiymati bo'yicha yuritilganda sotilgan tovar-moddiy zaxiralar tannarxi sotilgan tovar-moddiy zaxiralarning sotish qiymati bilan ularga to'g'ri keluvchi savdo ustamasi summasi o'rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.

Sotilgan tovar-moddiy zaxiralarga to'g'ri keluvchi savdo ustamasining summasi sotilgan tovar-moddiy zaxiralarning sotish qiymati (tovar aylanmasi) va savdo ustamasining o'rtacha foizi ko'paytmasi sifatida aniqlanadi.

Savdo ustamasining o'rtacha foizi hisobot davri boshidagi savdo ustamalarining qoldig'i va hisobot davrida kelib tushgan tovar-moddiy zaxiralar bo'yicha savdo ustamalari summasini hisobot davri boshida tovar-moddiy zaxiralar qoldig'ining sotish qiymati va hisobot

davrida olingan tovar-moddiy zaxiralarning sotish qiymati summasiga bo'lish yo'li bilan aniqlanadi.

62. Tovar-moddiy zaxiralar qoldiqlari va chiqib ketayotgan (ishlab chiqarishga berilgan) tovar-moddiy zaxiralar qiymatini aniqlash quyidagi usullardan biri orqali amalga oshiriladi:

tegishli birlikning identifikasiyalangan tannarxi bo'yicha;

o'rtacha tortilgan qiymat bo'yicha (AVECO);

tovar-moddiy zaxiralar xarid qilingan vaqt bo'yicha dastlabki zaxiralar tannarxi bo'yicha (FIFO).

63. Tovar-moddiy zaxiralarning har bir guruhi (turi) bo'yicha hisobot yili mobaynida qiymatni aniqlashning faqat bir usuli qo'llanadi. Tovar-moddiy zaxiralarning guruhi (turi) bo'yicha qiymatni aniqlash usullaridan birini qo'llash, hisob siyosatini qo'llashda yo'l qo'yilgan izchillikdan kelib chiqib amalga oshiriladi.

64. Tashkilot tomonidan alohida tartibda foydalaniladigan (qimmatbaho metallar, qimmatbaho toshlar va hokazo) va bir-birining o'rnini bosmaydigan (almashtirilmaydigan), shuningdek, maxsus loyihalar uchun ishlab chiqarilgan va mo'ljallangan (ishlatiladigan) tovar-moddiy zaxiralar tegishli birlikning identifikasiyalangan tannarxi usuli bo'yicha baholanadi.

Mazkur usulda o'ziga xos xarajatlar muayyan tovar-moddiy zaxiralarga olib boriladi hamda tovar-moddiy zaxiralar sotib olinganligi yoki ishlab chiqarilganligidan qat'i nazar maxsus loyihalar uchun mo'ljallangan mahsulotlar uchun qo'llaniladi.

65. O'rtacha tortilgan qiymat (AVECO) usuli bo'yicha tovar-moddiy zaxiralar har bir birligining

qiymati davr boshida aynan bir xil birliklarning o'rtacha tortilgan qiymati va davr mobaynida xarid qilingan yoki ishlab chiqarilgan aynan bir xil birliklarning qiymatidan kelib chiqib aniqlanadi.

Tovar-moddiy zaxiralar har bir birligi qiymatini o'rtacha tortilgan qiymat (AVECO) usuli bo'yicha aniqlash davr boshidagi tovar-moddiy zaxiralar qoldig'ining tannarxi va miqdori hamda ushbu davr mobaynida kelib tushgan tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi va miqdoridan shakllanadigan, aynan bir xil birliklarning umumiy tannarxini ularning umumiy miqdoriga bo'lish yo'li bilan amalga oshiriladi. O'rtacha qiymat tashkilot tomonidan tanlangan usulga qarab davriy yoki tovar-moddiy zaxiralarning har bir yangi partiyasi kelib tushishiga ko'ra hisoblab chiqarilishi mumkin.

66. Tovar-moddiy zaxiralar xarid qilingan vaqt bo'yicha dastlabki zaxiralar tannarxi (FIFO) usuli bo'yicha tovar-moddiy zaxiralarning chiqib ketayotgan birliklari tannarxiga birinchi navbatda xarid qilingan yoki ishlab chiqarilgan zaxiralarning qiymati kiradi, davr oxiridagi tovar-moddiy zaxiralar qiymati esa oxirgi bo'lib xarid qilingan yoki ishlab chiqarilgan zaxiralar birliklarining umumiy qiymatidan tashkil topadi.

67. Hisobot davri oxirida tovar-moddiy zaxiralar qiymatini aniqlash ularning chiqib ketishida tovar-moddiy zaxiralar qiymatini aniqlashning qabul qilingan usuliga bog'liq holda amalga oshiriladi.

Tovar-moddiy zaxiralarning chiqib ketishida ularning qiymatini aniqlashning qo'llaniladigan usuli tashkilotning hisob siyosatida aks ettirilishi lozim.